

PAPER DETAILS

TITLE: Bekir Sitki Pasanın Tokat Mutasarrıflığı Dönemi İcraatlarına Karşı Şikâyetler

AUTHORS: İbrahim AYKUN

PAGES: 513-528

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2930277>



İbrahim AYKUN

Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi/ Tarih Bölümü, Tokat/Türkiye
Dr. Instructor Member, Gaziosmanpaşa University/ Department of History, Tokat/Turkiye



eposta: ibrahim.aykun@gop.edu.tr



<https://orcid.org/0000-0003-3894-7104> - RorID: <https://ror.org/01rpe9k96>

Atıf/Citation: Aykun, İbrahim. 2023. Kitab- Bekir Sıtkı Paşanın Tokat Mutasarrıflığı Dönemi İcraatlarına Karşı Şikâyetler. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 513-528.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1245624>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü /Article Types:	Derleme Makalesi/Dissertation Summary
Geliş Tarihi /Received:	03.01.2023
Kabul Tarihi/Accepted:	19.02.2023
Yayın Tarihi/Published:	20.03.2023

BEKİR SITKI PAŞANIN TOKAT MUTASARRIFLIĞI DÖNEMİ İCRAATLERİNE KARŞI ŞİKÂyetLER ÖZ

Osmanlı Devleti'nin önemli şehirlerinden biri olan Tokat, XIX. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan Ermeni olaylarında adından sıkça söz ettirmiştir. Ermeni olaylarının uluslararası bir mahiyet kazanması aynı zamanda Osmanlı Devleti üzerinde büyük devletlerin baskı kurmasına da neden olacaktır. Bu dönemde gerçekleşen hadiselerin en önemli merkezlerinden birisi de Tokat'tır. Yunanistan'ın Girit'i ilhak etme teşebbüsü, büyük devletlerin bunu kabul etmemesi ve Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldıkları bir sırada yaşanan Tokat Ermeni olayları devleti güç durumunda bırakmıştır. Osmanlı Devleti içine düştüğü zor şartlar karşısında ilk iş olarak Tokat Mutasarrıfı Nazım Paşa ile Polis Ser-Komiserini azledecektir. Dirayetli bir Mutasarrıf aranırken Bekir Sıtkı Paşa akıllara gelmiş ve Mutasarrıflığa atanmıştır. Çalışma azmi ile göreve başlayan Bekir Sıtkı Paşa Tokat'a hizmet etmek için faaliyette bulunmuş, hatta günümüzde hala çalışan Saat Kulesi de onun Mutasarrıflığı döneminde inşa edilmiştir. Ancak Bekir Sıtkı Paşa'nın Mutasarrıflık döneminde Tokat'ta bazı kişilerle ters düşmesi bir dizi şikâyetin ve soruşturmanın da konusu olacaktır. Nitekim Bekir Sıtkı Paşa bu şikâyetler karşısında kendisini aklamak için uğraşmak zorunda kalmıştır. Diğer taraftan Sivas Valisiyle olan sorunları da bu uğraşını zorlaştırmıştır. Bu çalışma Bekir Sıtkı Paşa'nın Tokat Mutasarrıflığı döneminde kendisini aklama çalışmalarına odaklanmıştır. Çalışmamızın ana kaynağını arşiv belgeleri oluşturmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili olarak yapılmış araştırma ve inceleme eserlerine de müracaat edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Bekir Sıtkı Paşa, Soruşturma.





İbrahim Aykun

COMPLAINTS AGAINST BEKİR SITKI PASHA'S ACTIONS DURING THE TOKAT GOVERNORSHIP PERIOD

Abstract

Tokat, one of the important cities of the Ottoman Empire, was frequently mentioned in the Armenian events that took place towards the end of the XIXth century. The fact that the Armenian events gained an international character also caused the great powers to pressure the Ottoman Empire. One of the most important centers of the events that took place in this period was Tokat. Greece's attempt to annex Crete, the big states' refusal to accept it, and the Armenian incidents in Tokat, which took place while big states were on the side of the Ottoman Empire, left the state in a difficult position. In the face of the difficult conditions that the Ottoman Empire was in, the first thing to do was to dismiss the Governor of Tokat Nazım Pasha and the Police Commissioner. Bekir Sıtkı Pasha came to mind while looking for a competent governor (mutasarrıf) and was appointed to the governorship. Bekir Sıtkı Pasha, who started his duty with determination to work, was active in serving Tokat. Even the Clock Tower, which is still working today, was built during his governorship. However, Bekir Sıtkı Pasha's conflict with some people in Tokat during his governorship has also been the subject of a series of complaints and investigations. As a matter of fact, Bekir Sıtkı Pasha had to try to acquit himself in the face of these complaints. This study focuses on Bekir Sıtkı Pasha's efforts to acquit himself during the Tokat Governorate. On the other hand, his problems with the Governor of Sivas made work difficult for him. Archival documents constitute the primary source of our work. In addition, research and examination work on the subject also applied.

Keywords: Tokat, Bekir Sıtkı Pasha, Investigation

Giriş

Bulunduğu konum itibarıyla ilk çağdan itibaren insanların yerleşimine sahne olan Tokat sırasıyla Hititler, Frigler, Kimmerler, İskitler, Medler, Persler ve Roma İmparatorluğu gibi devletlerin hâkimiyeti altında bulunmuştur (Açıkel 2012: 219). 1071'de Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan Alp Arslan ile Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes arasındaki Malazgirt Savaşı'nın Türkler lehine neticelenmesiyle bu savaş, Anadolu'nun Türk yurdu olarak tescil edilmesinde önemli rol oynamıştı. Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu, çok sayıda Türk boylarının yerleşime açılmış, 1075'te Emir Dânişmend Gazi idaresindeki Türkler de Tokat ve çevresine yerleşmişlerdi.(Sevim 1993: 212; Turan 2022: 42). Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Aslan 1175'te Dânişmendliler'i ortadan kaldırıncaya Tokat Türkiye Selçuklularının egemenlik alanına dâhil olmuştu (Turan 1984: 205). II. Kılıç Aslan, 1184'te ülkeyi on bir oğlu arasında taksim ettiğinde Tokat büyük oğlu II. Rükneddin Süleyman Şah'ın payına düşmüştü (Turan 2022: 49). 1243 Köse Dağ Savaşı'nda Türkiye Selçuklu Devleti'nin Moğollara yenilmesiyle Türkiye Selçuklularının güç kaybetmesi ve İlhanlılara tabiiyet durumu Anadolu'da merkezi otoriteyi zayıflatırken beyliklerin kuruluşuna da zemin oluşturmıştı. Nitekim İlhanlı hükümdarı Ebû Said Bahadır Han'ın 1335'te vefatıyla





Bekir Sıtkı Paşanın Tokat Mutasarrıflığı Dönemi İcraatlarına Karşı Şikâyetler

Anadolu'nun ortasında Eratna Bey tarafından Sivas merkezli kurulan Eretna Devleti Tokat'ı da hâkimiyeti altına almış ve ardından Kadı Burhaneddin hâkimiyeti başlamıştır (Göde 1994: 67-68; Turan 2022: 95-128). 1398'e gelindiğinde Kadı Burhaneddin'in Akkoyunlu Karayülük Osman Bey tarafından öldürülmesi üzerine mahalli emirler arasındaki çatışmalardan bıkan Tokat halkının davetiyle harekete geçen Yıldırım Bayezid, Sivas ve Tokat'ı Osmanlı Devleti'ne bağlamıştır (Uzunçarşılı 1994: 299).

1398'de Osmanlı hâkimiyeti altına giren Tokat kısa süre için "Eyalet-i Rum" olarak adlandırılan eyaletin merkezi haline getirilmiştir. Fakat bir müddet sonra eyalet merkezi Sivas'a kaydırılmıştır. Tokat, 1864'te Vilayet Nizamnamesi yayınlandıktan sonra da Sivas'a bağlı bir yerleşim yeri olmaya devam etmiştir. Tokat şehrinin en önemli özelliği ticaret yollarının kesişme noktasında bulunmasıdır. Bu özelliğinden dolayı şehir ticari faaliyetlerin ve sanat kollarının yürütüldüğü önemli bir merkez olmuştur. Hatta bu özelliğinden dolayı 1708 yılında Anadolu'daki iç gümrük merkezlerinden birisi haline gelmiştir (Hanılçe 2022: 312). Bu sanat kollarından özellikle bakırcılık ön plana çıkmış ve Tokat'ın iktisadi hayatında etkin bir konuma sahip olmuştur. Elazığ Maden'den ve Ergani'den getirilen ham bakır Tokat Kalhanesinde işlenerek plakalar haline getirilmiştir. Bu plakalar Tokat'taki zanaatkârlar tarafından işlendiği gibi devletin diğer bölgelerine de ihtiyaca binaen nakledilmiştir (Beşirli 2004: 231; Tekinsoy 2020: 1528-1529).

Ulaşım ve haberleşme gibi araçlar yönetimde kolaylıklar sağladıysa da Fransız İhtilali'yle birlikte ortaya çıkan akımlar yönetimlerde bazı güçlükler de ortaya çıkarmıştır. Özellikle milliyetçilik fikriyle tüm ülkelerde ortaya çıkan isyanlara müdahale edilmesi yönetimlerde bazı yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle geniş idari alanların kontrolünde yaşanan zorluklar devlet yöneticilerini idari taksimatı gözden geçirmeye sevk etmiştir. Bu bakımdan klasik Osmanlı taşra idari sisteminde geniş alanlara yayılmış olan eyaletlerin yerine vilayet sistemine geçilmesi bu türden gelişmelere karşı alınan önemli bir tedbir mahiyetindedir. Osmanlı Devleti'nde "ayanlarla" II. Mahmud arasında imzalanan Sened-i İttifak'tan sonra İstanbul'dan başlayarak yönetimde merkeziyetçiliğe geçiş başlamıştır. Bundan sonra eyalet sistemi terkedilerek daha küçük bir idari teşkilatlanmaya gidilmiş; vilayet sistemi getirilmiştir. Bu gelişmeler Orta Anadolu'da önemli bir yerleşim yeri durumundaki Tokat'ı da etkilemiştir. Öncelikle Sivas Vilayeti'nin bir kazası durumuna getirilen Tokat, daha sonra Osmanlı yöneticileri tarafından kaza olarak idaresinin zor olacağı düşüncesinden hareketle mutasarrıflığa dönüştürülmüştür. Bu hususla ilgili yazıda "Tokad kazasının cesamet ve ehemmiyet ve umurunun bir sancak umuruna muadil olduğu halde kaimmakamlıkla idaresi umur-ı tahsiliye ve vesairesini şiraze-i intizamdan çıkardığı beyanıyla Sivas'a baidiyet mesafesi hasebiyle idaresi maksad-ı âliyi te'min edemiyen iki üç kazanın Sivas'dan ifraz ve ilhakıyla Tokad'ın mutasarrıflığa tahvili halinde görülecek menafi' ve fevaid-i azimenin şimdiden tayin ve derecatı kabil olmadığı (BOA. DH. MKT. 1329/2)" belirtilmiştir. Bu öneri dikkate alınmış ve Tokat resmen 12 Ocak 1880 tarihinde mutasarrıflığa dönüştürülmüştür. Yeni oluşturulan Tokat Mutasarrıflığına,





Canik Sancağına bağlı Niksar. Amasya Sancağına bağlı Erbaa ve Zile kazaları bağlanmıştır. İlk mutasarrıf olarak da Rauf Bey tayin edilmiştir (Mercan 2002: 6).

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan dokümanlar T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA) kataloglarında bulunan arşiv belgeleridir. Ayrıca konuyla ilgili araştırma ve inceleme eserleri de değerlendirilmiştir. Çalışmada öncelikle Tokat tarihi ve idari yapısına erişilen bazı araştırma eserleri üzerinden değinilmiş, ardından arşiv kayıtlarına dayanarak Bekir Sıtkı Paşa'nın Tokat Mutasarrıflığına atanması dâhil olmak üzere onun idari vazifeleri anlatılmıştır. Diğer taraftan Bekir Sıtkı Paşa'nın Tokat Mutasarrıfı olduğu dönemde hakkındaki iddialar ve şikâyetler ile bu konuda yapılan tahkikatların içeriği analize tabi tutulmuştur. Analizde doğrudan satır içi okuma yöntemi tercih edilmiştir.

Bekir Sıtkı Paşa'nın Tokat Mutasarrıflığı Öncesinde Görevleri

Bekir Sıtkı Paşa'nın hayatı hakkında en ayrıntılı bilgiyi Sicill-i Ahval defterindeki kayıttan öğrenmek mümkündür. Bu defterlerde yer alan kendisine ait sicilde 1845 (H. 1261) yılında Çerkezistan'da doğduğu ve babasının isminin Hacı İlyas olduğu kayıtlıdır (BOA. DH.SAİD.d. 10/490). Kemal Paşazade Said Bey, çağdaşı devlet görevlileri hakkında kaleme aldığı eserinde, Giresun kaymakamı bulunan Bekir Sıtkı Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne gelişiyile ilgili olarak "Kırım muharebesini mütaakib Çerkes zâdegânından berâ-yı ta'lim ve terbiye Dersaâdet'e celbi husûsuna sâdır olan irâde-i seniyye üzerine diğerleri ile beraber Dersaâdete gelmiş ve ulum-ı ibtidaiye tahsilden sonra mekteb-i idadiye kaydolunmuştur" şeklinde bilgi vermektedir (Anadol 2004: 83). Bekir Sıtkı Paşa iyi bir eğitim hayatı geçirememiştir. Kemal Paşazade Said Bey mazeretinden dolayı eğitiminin yarım kaldığı bilgisini vermiş; ancak mazeretinin ne olduğunu açıklamamıştır.

Bekir Sıtkı Paşa, 1877 yılında Canik Sancağı Fatsa Nahiye Müdürlüğü'ne, 1873 Şubat ayı sonlarında Kavak Nahiye Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir. 9 Kasım 1873'te Çarşamba Kaymakamlığı görevine atanmıştır. 1873 Kasım ayında bu görevinden istifa etmiş, bundan sonra yedi sekiz ay kadar miralay rütbesiyle Şıpka ve Orhaniye taraflarındaki savaflara iştirak etmiştir. Savaştaki başarılarından ötürü 25 Aralık 1877'de kendisine "İstabl-ı Amire Müdüriyeti" payesi verilmiştir. 19 Ekim 1877'de istifa ederek vazgeçtiği idarecilik görevine Bafra Kaymakamlığı'na tayiniyle geri dönmüştür. 10 Şubat 1881'de Sivas Vilayetine bağlı Ladik Kaymakamlığı'na atanmıştır. Bu görevinden de 28 Ekim 1881'de ayrılmıştır. 28 Ocak 1882'de tekrar Bafra Kaymakamlığı'na getirilmişse de 17 Ekim 1884'te bu görevinden de ayrılmıştır. Bekir Sıtkı Paşa Karadeniz bölgesinde yürüttüğü idarecilik görevine yine Karadeniz bölgesinin bir başka vilayeti olan Trabzon'un Ordu kazası kaymakamlığıyla devam etmiştir. Bu göreve 14 Şubat 1887'de getirilmiştir. Bu görevde iken şâkî Gürcü Reşid ve adamlarını takip edip ele geçirmesinden sonra Mart 1888'de kendisine "rafiâ-i mirmirânî" rütbesi verilmiştir. 27 Şubat 1889'da becayişle Trabzon Vilayetinin bir başka kazası olan Giresun'a kaymakam olarak atanmıştır. Dirayeti, idarecilik kabiliyeti ve tecrübesinden





Bekir Sıtkı Paşanın Tokat Mutasarrıflığı Dönemi İcraatlarına Karşı Şikâyetler

dolayı 28 Mart 1893'te Sivas Vilayeti'nin Merzifon Kazası Kaymakamlığı'na getirilmiştir. 19 Şubat 1894'te Amasya Sancağı Mutasarrıflığı'na tayin edilmiştir. İki sene bu görevi sürdüren Bekir Sıtkı Paşa, görev değişikliği talebinde bulunmuş ve 18 Mayıs 1896'da Sinop Sancağı Mutasarrıflığı'na atanmıştır. Ancak Sinop'un havası sağlığına iyi gelmediğinden görev değişikliği istemiştir. Daha önce görev Sivas Vilayeti'nin çeşitli birimlerinde başarılı idarecilik görevi yapması, tecrübeleriyle ve bölgenin kritik durumuna hâkim olması gibi nedenlerden ötürü 24 Mart 1897'de Tokat Mutasarrıflığı'na tayin edilmiştir (BOA. DH. SAID.d. 10/489).

Tokat Ermeni Olayları ve Bekir Sıtkı Paşa'nın Tokat Mutasarrıflığına Atanması

Berlin Kongresinden sonra Anadolu'da Türkler ve Ermeniler arasında pek çok olay yaşanmıştır. Bu olayların en şiddetli hissedildiği merkezlerden birisi de Tokat olmuştur. Hınçak Komitesinin bir şubesinin de açıldığı şehirde meydana gelen olaylar arasında Ermeni asıllı Doktor Jozef'in öldürülmesi ve Sivas-Samsun posta arabasının soyulması sayılabilir. Hadiseler sadece merkezle sınırlı kalmamış Tokat'a bağlı yerlere de sirayet etmiştir¹.

19 Mart 1897 Cuma günü Tokat, Türklerle Ermeniler arasında ölümle neticelenen hadiseler sahne olmuştur. Hadiselerin çıkış sebebi tam olarak anlaşılamamışsa da çıkış zamanı manidardır. Bu vaka, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Girit konusunda sorunların yaşandığı ve Yunanistan'ın bir donanma göndererek Girit'i ilhak ettiği günlere rastlamaktadır. Osmanlı Devleti bu oldu-bitti'yi protesto etmiş, büyük devletler ise Osmanlı Devleti'nin yanında tavır almışlar, Yunanistan'a nota göndererek donanmanın geri çekilmesini aksi takdirde harekete geçeceklerini bildirmişlerdir (Uçarol 2000: 371). Tam da bu sırada Tokat'ta Ermeni olayları meydana gelmiştir. Büyük devletlerin dikkatlerini kendi üzerlerine çekmek isteyen Ermeniler, Türkler karşısında amaçlarına ulaşabilmek için Tokat'ta olay çıkarmışlar ve amaçlarına da ulaşmışlardır. Nitekim bir anda büyük devletlerin dikkatleri Tokat üzerine çevrilmiş; bu devletlerin olası baskılarını gidermek isteyen Osmanlı Devleti, Rüşumat Emîni Hasan Fehmi Paşa başkanlığında bir Mahkeme-i Fevkalade oluşturarak Tokat'a göndermiştir. Devlet öncelikle olayların önlenmesinde yetersiz kaldığına inanılan Mutasarrıf Mahmud Paşa'nın tutuklanmasını sağlamıştır. Boş kalan mutasarrıflığa da Amasya'da görev yaptığı sırada Ermeni olaylarının önlenmesinde etkili olan ve tecrübesiyle ön plana çıkan Sinop Mutasarrıfı Bekir Sıtkı Paşa atanmıştır (BOA. A./MKT.MHM. 622/2). Bekir Sıtkı Paşa döneminde Tokat'ta Türkler ve Ermeniler arasında her hangi bir sorun yaşanmamıştır. Bunda mutasarrıfın sergilediği basiretli ve otoriter yönetimin etkili olduğu söylenebilir. Nitekim Sivas Valisi ile Bekir Sıtkı Paşa arasında başlayan sürtüşmede mutasarrıfın başka bir yere tayin edilmesi gündeme geldiğinde, Tokat'ta sağlanan asayişin bozulmasından endişelenen Sivas'taki konsoloslar, durumu

¹ Tokat ve çevresinde yaşanan olaylar ile ilgili geniş bilgi için bkz. İbrahim Aykun, "Ermeni Olaylarında Tokat", *Ermeni Ayaklanmaları (1894-1909) Sempozyumu*, Ankara 2015, s. 369-410.





elçilikleriyle mütalaa ederek, mutasarrıfın görevde kalmasını sağlamışlardır (BOA. A.)MKT.MHM. 722/23).

3. Bekir Sıtkı Paşa'nın Tokat Mutasarrıflığı Dönemi Faaliyetleri

Bekir Sıtkı Paşa'nın mutasarrıflığı döneminde Tokat'ta yapılan imar faaliyetleri içerisinde en önemlisi saat kulesinin inşasıdır. Sultan Abdülhamid'in tahta geçişinin yirmi beşinci yıl dönümü etkinliklerinden birisi olarak yapılması düşünülen saat kulesinin mekanizması Fransa'dan getirilmiş ve ücreti belediye sandığından ödenmiştir (BOA. ŞD. 1807/9). Ancak kulenin yapım masraflarının belediye sandığından karşılanması mümkün olmadığından belediyeye ait akarlardan birisinin satılmasıyla elde edilecek paradan inşaatın sermayesinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Masrafların Belediyenin ayırdığı bütçeyi aşacağı tahmin edildiğinden komisyon kurulmasına karar verilmiştir. İnşaatın bu komisyon marifetiyle halktan toplanacak yardımlar aracılığıyla devam ettirilmesi düşünülmüştür.

Kulenin inşa edileceği yer konusunda yapılan etütlerde hükümet binasının karşısında şose kenarında ve burada bulunan mezarlara zarar vermeyecek şekilde yapılmasına karar verilmiştir². Diğer taraftan inşaatın ivedilikle başlaması ve inşaatla ilgili işlerin takibinin de belediye meclisince icra edilmesine karar verilmiştir (BOA. ŞD. 1807/9/131). Saat kulesinin inşasıyla ilgili olarak yetkili bir kurulun da meydana getirilmesi düşünülmüştür. Bu komisyonun üyeleri aşağıdaki kişilerden oluşmuştur:

1. Reis-i Evvel Mutasarrıf Paşa
2. Reis-i Sani Kumandan Paşa
3. Defter-i Hakanî Memuru Kâmil Efendi
4. Mühendis İbrahim Efendi
5. Kalhane Muhasebecisi İbrahim Efendi
6. Nüfus Memuru Tevfik Efendi
7. Almağızade Hacı Hüsnü Efendi
8. Meclis-i İdare Azasından İzzet Efendi
9. Mumyakhmaz Oğlu Banapot Efendi
10. Hacı Hüsnü Efendi

²Behzat Camii'nin güney tarafında da daha evvel mezarların bulunduğu bilinmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, buradaki mezarlarla ilgili olarak şu bilgilere yer vermektedir: "Behzad Camii yanında demir parmaklık içerisinde birkaç Selçuklu lahiti vardır. Bunlar Reşit Akif Paşa merhum Sivas Valisi iken Komanat mevkiinden getirterek buraya koydurmuştur." Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitabeler (Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayet Kaza ve Nahiye Merkezlerinde)*, Maarif Vekaleti, İstanbul 1927, s. 39.





Bekir Sıtkı Paşanın Tokat Mutasarrıflığı Dönemi İcraatlarına Karşı Şikâyetler

11. Ohannes Efendi
12. Abdalyan Mardiros Ağa
13. Katolik Milletinden Yakob Ağa
13. Rum Milletinden Lazaryan Lazarus Ağa
14. Yahudi Milletinden Efdan Ağa

Belediye katkısı kulenin finansmanına yetmediğinden halktan yardım toplanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Köylü rençber sınıfının hayır işlerine istekli olduğu düşünülerek herkesten rızasına göre birer ikişer şinik³ buğday toplanması kararlaştırılmıştır. Buğday vermeyenlerden ise nakit olarak para toplanması istenilmiştir (BOA. ŞD. 1807/9). Yardımların nasıl toplanacağı da tartışma konusu olmuş, yapılan görüşmeler neticesinde Muhtarlar ve İhtiyar Heyetleri vasıtasıyla yardımların toplanması, bunların köylere gönderilecek görevlilerce Tokat'a nakledilmesi kararı alınmıştır. Bunun için koçanlı, ciltli ve varaklı makbuz senetleri kullanılmıştır. Görevli ve nakliye ücretleri toplanan gelirlerden ödenmiştir. Buna göre kule için toplanan ve sarf edilen masraf cetveli şu şekildedir:

Tablo 1: Saat Kulesi Masraf Cetveli

90212 guruş 5 para	Şimdiye kadar saat kulesine sarf olunup idhal-i yevmiye edilen
6307	Ale'l-hesap verilip henüz masraf kaydedilmeyen
96519 guruş 5 para	
39611 guruş 10 para	İaneden verilen
56907 guruş 30 para	
56907 guruş 30 para	Belediye sandığı varidatından
35049 guruş	An 1 Eylül 1315 gaye-i Haziran sene 1316 bedelinden
8225	Bi'l-müzayede satılan zehayir-i ayniyeden
3662 guruş 30 para	Masarıf-ı nakliye ve memur ücreti
39611 guruş 10 para	

Kaynak: Gelir ve harcamaları gösterir yazı (BOA. ŞD. 1807/9).

³ Bir ölçü birimidir. Yörelere göre bir şinikin ölçüsü farklıdır. Mesela Ankara, Adana, Bilecik ve Isparta illerinde 1 Şinik sekiz kiloya denk gelmektedir. Cengiz Kallek, "Şinik", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 39, s.170.





İbrahim Aykun

Tokat saat kulesi Ağustos 1900 yılında tamamlanmıştır⁴. Saat kulesi yapılmasından bir müddet sonra Bekir Sıtkı Paşa'yla ilgili ortaya atılan iddiaların da önemlilerinden birisi haline gelmiştir. Bu iddia kulenin yapılması için oluşturulan komisyonda da bulunan Defter-i Hakanî Memuru Kâmil Efendi tarafından ortaya atılmıştır. Tahkikat geçirdiği hususlardan birisi de halktan zorla para aldığına dair iddialardır. Bu iddialar aşağıda ele alınacaktır.

Saat kulesinden başka Bekir Sıtkı Paşa döneminde merkez ve kazalarda pek çok eser yapılmıştır. Bekir Sıtkı Paşa döneminde yapılan diğer eserler Hadi Belge tarafından Tercüman-ı Hakikat'in 5 Cemaziye'l-evvel 1318 tarihli nüshasına dayanarak liste olarak yayınlanmıştır. Bu listeye göre:

1. Saat kulesi; yontma taştan yapılmıştır.
2. 11 Adet dükkân; Tokat şehrinin uygun mevkilerinde yenilenerek yapılan üç ilkokulun (ibtidaiye) öğretmen maaşlarını karşılaması için inşa edilmiştir.
3. Bölük süvari koğuşu; Jandarma ve zabıtların kalması için yapılmıştır.
4. Çeşme; Bölük süvari koğuşu önündeki alana yapılmıştır.
5. Şadırvan; Hükümet bahçesi önündeki alana yapılmıştır.
6. Sokak genişletme çalışması
7. Yol açma çalışması; Mahkeme çarşısından hamam önüne kadar alanda yol açılmıştır.
8. Medresenin inşası; 12 derslikli medresedir. Mutasarrıf Paşa 45 lira yardım yapmıştır.
9. 21 adet yontma taştan köprü ve menfez yenileme çalışması yapılmıştır.
10. 39 adet ahşap köprü tamiri.
11. 10.050 metre uzunluğunda şose yol tamiri
12. 16 adet cami ve bir medrese Tokat kent merkezi ve köylerinde inşa edilmiştir.
13. 64 ilkokulun tamiri; Sancak dâhilindeki bu okulların resmî açılışları yapılmıştır.
14. 35 mektebin yenilenerek yapılması.

Aynı zamanda sancağa bağlı kazalarda da çeşitli eserler kazandırılmıştır (Belge 2021: 455-456).

⁴ Saat kulesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hadi Belge, "Sultan II. Abdülhamid'in Saltanatının 25. Yılında Tokat ve Tokat Saat Kulesi", *History Studies*, 13/2, Nisan 2021, s. 455– 456.





Vali Mutasarrıf Çekişmesi

Mutasarrıf Bekir Sıtkı Paşa ile Sivas Valisi Hasan Hilmi Paşa arasında geçmişe dayalı anlaşmazlık Sivas vilayeti sınırları içerisinde görev yapan bu iki idareciyi tekrar karşı karşıya getirmiştir. Vali ile Mutasarrıfı karşı karşıya getiren durum Ermeni Hınçak komitesine mensup “Nişan” adlı şahsın valiliğe müracaatının kabul edilmesi olmuştur. Bekir Sıtkı Paşa’nın yolsuzluklarıyla ilgili İstanbul’a bilgi veren vali, mutasarrıfın görevlendirilecek bir memur vasıtasıyla incelenmesini istemesi yerine, başka bir yere tayinini istemiştir. Bekir Sıtkı Paşa da yapılacak araştırmadan sonra suçlu bulunması halinde “en ağır cezaya razı olacağını” ve başka yere tayinini “kabul edeceğini” bildirmiştir. Mutasarrıfın Tokat’tan ayrılmasıyla şehirde sağlanan asayişin tekrar bozulacağını düşünen Sivas’taki konsoloslar durumu elçiliklerine bildirilmiş; onlar da Osmanlı Devleti’nin Hariciye Nezareti’ne müracaatla Bekir Sıtkı Paşa’nın beş-altı ay kadar Tokat’ta kalmasını rica etmişlerdir (BOA. A.İMKT.MHM. 722/23). Durum Şura-yı Devlete intikal ettirilmiş ve Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi’nde yapılan görüşmede Bekir Sıtkı Paşa’nın savunmasının alınmadığından yapılan işlemin uygun olmadığı, tahkikatın usulüne uygun şekilde yapılması Sivas Vilayeti’nden istenmiştir (BOA. A.İMKT.MHM. 722/23). Bekir Sıtkı Paşa’nın Tokat mutasarrıflığından ayrılması durumunda Tokat mutasarrıflığına kimin tayin edileceği hususu da tartışılmıştır. Gümüşhane Mutasarrıfı Cemal Bey’in Tokat’a tayin edilmesi düşünülmüşse de Bekir Sıtkı Paşa’nın görevde kalmasına karar verilmiştir (BOA. BEO. 1389/104135).

521

Bekir Sıtkı Paşa sadece Sivas Valisiyle sorun yaşamamış, Tokat Mutasarrıfı olduğu devrede bazı yerel görevlilerle de karşı karşıya gelmiştir. Valiliğe ve İstanbul’a yapılan ihbarların artması üzerine Maliye ve Defter-i Hakanî Nezareti’nden seçilecek görevlilerce hakkında tahkikat yapılmasına karar verilmiştir (BOA. BEO. 1488/111567). Alınan karar üzerine Dâhiliye Nezareti Evrak Odası Mümeyyiz-i Sanisi ve Nezaret Dava Vekili Muhtar Efendi, Maliye Nezareti’nden Meclis-i Maliye Kalemi Müdürü Halid Beyler seçilmiş ve Tokat’a gönderilmiştir. Tokat’a ulaşmalarından sonra Defter-i Hakanî Nezareti namına Sivas Vilayetini temsilen müfettiş Nafiz Bey’in de bu heyete dâhil olması kararlaştırılmıştır (BOA. DH. MKT. 2362/104).

Bekir Sıtkı Paşa’nın idarece uygunsuz hareketleri hakkındaki iddialar Tokat Defter-i Hakanî memuru Kamil Efendi ile Zile eski Mal Müdürü Aziz Azmi Efendi tarafından yapılan tahkikat neticesinde teyit edilmiştir (BOA. ŞD. 1807./9).

Bu iddiaları şöyle sıralayabiliriz:

Birinci iddia, Zile kazasına bağlı Eymir⁵ karyesi ile Yozgat Sancağına bağlı Fuadiye⁶ köyleri arasında arazi anlaşmazlığı meselesi üzerinedir. Fuadiye köylülerinin iskânı

⁵ 1925 yılına kadar Zile’ye bağlı iken bu tarihten sonra Yozgat Sorgun’a bağlanmıştır.

⁶ Yozgat ilinin Çekerek ilçesine bağlı bir köydür.





İbrahim Aykun

esnasında kendilerine Eymir köylülerine ait olduğunu iddia ettikleri yayla mera olarak verilmiştir. Ancak Eymir karyesi ahalisi bu arazinin Fuadiye köylüleri tarafından kullanılmasına engel olmuşlardır. Fuadiyeli köylüler istida vererek buranın kullanımı konusunda kendilerine yardımcı olunmasını istemişlerdir. İddiaya göre Bekir Sıtkı Paşa da Çerkesleri himaye ile bin beş yüz dönüm araziye Fuadiye köyünden Esad Efendi namına sened-i muvakkat verdimiştir. Bu iddia Fuadiye köylülerinin Çerkes olması ve Bekir Sıtkı Paşa'nın onları himaye ettiğiyle ilgilidir.

İkinci iddia, Yıldızeli kazasının Batmantaş⁷ karyesinde kırk sene evvel arazi tahsis edilmiş ve satın aldığı arazilerle birlikte bir hayli arazi kullanan Çerkes Anefko ve yakınlarına Niksar kazasında Topkara mevkiinde yeni muhacirmiş gibi meccanen 700 küsur dönüm arazi verilmesiyle ilgilidir.

Üçüncü iddia, Komanat nahiyesine tabii Gök⁸ karyesi ahalisinin tapulu arazilerine Çilehane karyesinde yerleşik muhacirler tarafından yapılan müdahalenin önlenmesi hususundadır. Bu iddia Gök karyesinin müracaatları üzerine karar verilmiş iken daha sonra Çilehanelilerin müracaatı üzerine Gök karyesi ahalisinin müdahalelerinin önlenmesi gündeme gelmiştir.

Dördüncü iddia, Erbaa kazasının Erzenos⁹ karyesinde meskûn Gürcü muhacirler ile Oğlakçı ve Kavalcık karyeleri arasında anlaşmazlık halinde olan arazi meselesine dairdir.

Beşinci iddia, vilayet ve mutasarrıflık arasında münakaşalara sebep olan Defteri Hakanî Memuru müşteki Kamil Efendi'nin Tokat'ta muhakemeye alınması ve mağduriyetine sebep olduğuna ilişkindir.

Altıncı iddia, Zile kaymakamı Ömer Asaf Efendi'nin Bekir Sıtkı Paşa ile Kaza Naibi Hurşid Efendi vesaire hakkında vilayete gönderdiği önemli ifadeleri içine alan ihbarla ilgilidir. Bekir Sıtkı Paşa'nın kaymakama soğuk davranarak naibi sahiplenmesi, meselenin kişisel şeylerden kaynaklandığı izlenimi doğurmuş ancak kaymakamın borçlu mültezimlerden tutuklama suretiyle gayr-i menkul mallarının alınarak bedellerinin asker kuponu ve ehl-i mürtezika ve evkaf müteveli senetleriyle mahsup edildiği yolundaki yazısı incelenmeye değer görülmekle maddelerin tayin edilmesi kaymakama bildirilmiştir. Bu konuda da Bekir Sıtkı Paşa'nın Zile'ye gitmesi, orada tahsilatta şiddet kullanması ve hazinenin haklarını koruması uygun bulunmuştur. Kaymakamın da tahsilat işinde gevşek davrandığı mutasarrıf tarafından ifade edilmiştir.

Yedinci iddia, Tokatlı Camkeretyan Tanil ve Setrak ile Bozbıki oğlu Kirkor ve Ekmekçi oğlu Karabet arasında anlaşmazlığa neden olan değirmen hakkındadır. Bu değirmenle alakalı mutasarrıf Bekir Sıtkı Paşa'nın iki tarafın verdikleri arzuahalleri her iki

⁷ Tokat'a bağlı aynı isimli köydür.

⁸ Almus'a bağlı Gökköy.

⁹ Tokat Erbaa'nın Evciler köyü.





Bekir Sıtkı Paşanın Tokat Mutasarrıflığı Dönemi İcraatlarına Karşı Şikâyetler

taraf lehine olarak havale etmesi ve birinin havalesindeki ilavenin Katib-i hususi Ali Efendi tarafından yazılmış olması sorunun önemli nedenidir.

Sekizinci iddia, Zileli İhsan Efendi-zade Bekir Efendiden alınan yirmi bin guruş “tapu-yu mislin” ertelenmesine yöneliktir. Bu hususta İhsan Efendi-zade Bekir Efendinin fikrine Mutasarrıf Bekir Sıtkı Paşa tarafından uygunluk gösterildiği dile getirilmiştir.

Dokuzuncu iddia, Koçgiri, diğer ismiyle Zara kazasından gelen Kürtlerin Bekir Sıtkı Paşa tarafından bila-emr Niksar’da Bayramaltı isimli yere yerleştirilmesiyle ilgilidir. İddiaya göre orada yerleşik olan halk Sivas vilayetine giderek şikâyetle bulunmuş ve vilayetçe verilen emir üzerine de Kürtler oradan uzaklaştırılmıştır. Bu iddia Aziz Efendi tarafından ileri sürülmüştür. Aziz Efendi’ye göre halkın Sivas’a kadar giderek şikâyetle mecbur olmaları Bekir Sıtkı Paşanın “zulmünün eseridir”.

Onuncu iddia, Bazikli aşiretinden Yusuf ve Kör İbo oğlu Mehmet ve arkadaşlarının “nüfus-ı mektumeden” olmak vesilesiyle celb ve hapis edilip tahliyeleri için Mutasarrıf Bekir Sıtkı Paşa’nın yirmi beş bin lira rüşvet aldığı üzerinedir.

On birinci iddia, Tokat eşrafından Yağcızade Ali Bey’in hiçbir hükme dayanmaksızın sırf siyasi nedenlerle bir haftadan fazla hapis ve hiçbir karara dayanmaksızın tahliye edilmesine dairdir.

On ikinci iddia, Tokat Eşrafından Yağcızade Sadullah Bey’in sanatkârane yapılmış bir tabancasını almak için aşardan olan cüz’i zimmetini bahane ederek hapis ile tabancasının alınması hakkındadır.

On üçüncü iddia, Kabili Osman, Kenanzade Osman ve Elfete Hafize’nin hapsedilmesi ve kolları bağlı olarak teşhir edilmiş olmalarıyla alakalıdır. Muhtemelen bu uygulamayla bahsedilen şahısların küçük düşürüldükleri düşünülmüş ve Paşa suçlanmıştır.

On dördüncü iddia, Tokat’a tabi Asarcık karyesi ahalisinden Ahmed adında birisinin irade-i seniyye ile gözaltında bulundurulmak üzere Zabtiye Nezaretince İstanbul’dan Tokat’a gönderildiği ancak Mutasarrıf Bekir Sıtkı Paşa’nın hususi kâtibi Ali Efendi’nin kefaletiyle Mısır’a gönderildiğine ilişkindir.

On beşinci iddia, geçen üç yüz on beş senesinde Kebapçı esnafı tarafından rüşvet olarak Belediye Reisi Mehmed Efendi’ye verilen ve Mehmet Efendi tarafından kabul olunmayarak defteri Hakanî idaresinde Mutasarrıf Bekir Sıtkı Paşa’ya gönderilen altı yüz guruşa tekabül eden parayı mutasarrıfın alıp kalanını belediye reisine terk etmesi hususunu içermektedir.

On altıncı iddia, Tokat saat kulesinin inşaatında çevre köyler ahalisinden harman başına birer şinik zahire veya bedelinin zaptiyeler vasıtasıyla tahsis olunmasıyla alakalıdır. Kanun dışı olarak Tokat, Niksar ve Zile emval-i emiriye tahsildarlarının iki de bir değiştirilmesi de bu konudaki iddianın içerisinde yer almıştır. Ermeni Milletinden Bulgur





İbrahim Aykun

oğlu Musis'in Çaylı karyesi ahalisinden aradığı zahirenin hükümsüz olarak zabıta vasıtasıyla zorla tahsil edilmesi de iddianın diğer bir uzantısıdır. Menegir¹⁰ ve Filtise¹¹ ve Megelli¹² karyelerinden alınması gereken on beş bin gurus ağnam-ı mektume vergisinin henüz tahsil olunmaması da şikâyetler içerisinde. Aşar müzayedesinde esnasında bir mahal aşarına pey¹³ sürmemesi için Kazaryan Hacı Ağa tarafından mültezimden Hasib Efendi'ye verilip, Hasip Efendi tarafından müzayede mahallinde ortaya konulan on lira ile harik ianesi olarak Turhal'dan gönderilen üç bin gurusun ortadan kaybolması da iddialar arasındadır. Kovan başına yüz para resm alınmakta iken geçen sene kovan rüsumunun ihalesinde meclis-i idare kararıyla resmin üç gurusdan alınması ise şikâyet dosyasının bir diğer konusudur.

On yedinci iddia, Zile Kazası Sandık Emni Mehmed Efendi'nin evvelce azlolunduğu halde bir süre sonra görevine iade edilmesi ve hemen sonra tekrar azl ile daha sonra tekrar tayin olunması hususu ve bu konudaki evrakın incelenmeye değer olduğunun ihbarcı Aziz Azmi Efendi tarafından ileri sürülmesidir.

On sekizinci iddia, daha önce işten el çektirilen Zile Tapu Kâtibi Osman Efendi görevine iade olunmuş iken azlolunarak yerine Kâmil Efendi'nin tayin edilmesi, bunun da görevden alınarak yerine Hakkı Efendi'nin atanması. Yine Zile Yoklama Kitabeti'ne de Defteri Hakanî memurunun görüşü alınmaksızın Remzi Efendinin tayin edilmesini içermektedir.

On dokuzuncu iddia Tokat Merkez kazasına bağlı Selami taraflarındaki Nahiye müdürlerinin seçim yapılmadan tayin edilmeleri hakkındadır (BOA. ŞD. 1807/9).

524

Tahkik Heyeti bu iddiaların incelenmesinde gerek Bekir Sıtkı Paşa gerekse ithamda bulunan şahısların sözlü ve yazılı ifadelerine başvurmuştur. Her iddianın altında uzun uzadıya izahat yer almaktadır. Bu tahkikatla ilgili tüm iddia ve savunma evrakı, BOA. ŞD.1807/9'da "*Tokat mutasarrıfı Bekir Paşa'nın mesavi-i ahvali hakkında tahkikat yapılması zımında izam olunan heyet-i tahkikiye tarafından tanzim olunan layıha evrakının gönderildiği*" ifadesiyle yer almaktadır, Tahkik heyeti çalışmalarını tamamlamış ve raporunu 15 Ağustos 1900/2 Eylül 1316 tarihinde İstanbul'a göndermiştir (BOA. ŞD. 1807/9).

Bekir Sıtkı Paşa'nın Tokat Mutasarrıflığından Ayrılışı

Tahkikat heyetinin son intibası valilik ile mutasarrıflık arasındaki soğukluğun işlerin yürütülmesine engel olmuştur. Heyetin Tokat'a gelmesi iki tarafta da sükûnet

¹⁰ Tokat Almus Çamdalı köyü.

¹¹ Tokat Almus Durudere köyü.

¹² Tokat Almus Akarçay Beldesi.

¹³ "Bir şeye talib olan adamın badehu mübayadan caymayacağına rehin mukabilinde olmak üzere satana peşin verdiği akçe. Pey vermek, sürmek, (v)urmak: müzayede ile satılan bir şeye mukabil pey vermek". Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, İkdam Matbaası, Dersaadet, 1317, s.365. Günümüzde alış-verişte satıcıya ön ödeme olarak verilen kaporadır.





Bekir Sıtkı Paşanın Tokat Mutasarrıflığı Dönemi İcraatlarına Karşı Şikâyetler

sağlamıştır. Bekir Sıtkı Paşa heyete gönderdiği iki kıta yazıda valiliğin emir ve görüşlerinin aksine muamele yaptığını ortaya koyacak herhangi bir emare olmadığını ileri sürmüştür.

O zaman hakkındaki bu iddialar nasıl ortaya çıkmıştır? Bu iddiaları ortaya atan üç kişiden Defter-i Hakanî Memuru Kamil Efendi'nin bir yolsuzluğu nedeniyle muhakeme edilmek istenmesinden, Aziz Efendi'nin de zimmet-i emiriyесinden dolayı mahkûm olmasından ve Mutasarrıf Bekir Sıtkı Paşa'nın Zile'yi ziyareti sırasında da yine Aziz Efendi'nin hazineyi zarara uğrattığı gerekçesiyle yeni bir tahkikat açtırma teşebbüsünden, Hacı Hamdi Bey'in ise kişilik olarak öteden beri memurlar arasında nifak yayan bir kişi olduğundan ve bir zimmet vakasından ötürü hanesinin satılmasından kaynaklanmıştır (BOA. ŞD. 1807/9).

Netice olarak tahkikatta Bekir Sıtkı Paşa'nın güvenilir ileri görüşlü biri olduğu memleketin asayişinin devamı yolundaki hizmetleri bilindiği, İslam ve Hristiyan ulema ve ileri gelenlerin mutasarrıftan hoşnut oldukları heyete sundukları yazılarda beyan edildiği, Bekir Sıtkı Paşa aleyhine ithamlarda bulunan kimselerin aslen Tokatlı olmadıkları, Tokatlı yerliden Bekir Sıtkı Paşa'dan hoşlanmayan bir kişi bulunmadığı ifade edilmiştir. Hatta Gregoryen Ermeni ve Ermeni Katolik murahhasa vekilleri tahkik heyetine gelerek Bekir Sıtkı Paşa hakkında ithamlarda bulunan kimselerin suçlamalarının paşaya duyulan kişisel kinden kaynaklandığını ve mutasarrıfın icraatlarının kanuna uygun olduğunu söylemişlerdir (BOA. ŞD. 1807/9).

Bekir Sıtkı Paşa'nın bu ileri sürülen hususlardan dolayı da yargılanmasına gerek olmadığı belirtilmiştir (BOA. BEO.1589/119167; BOA. DH. MKT. 2437/46). Bekir Sıtkı Paşa Tokat'ta bulunduğu müddetçe hakkında yapılan çeşitli şikâyetlerle karşılaşmıştır. Bunlardan bir tanesi de Tatar Hacı Abdullah Efendi adında bir vatandaşın talebiydi. İddiaya göre bahsedilen şahıs, Bekir Sıtkı Paşa tarafından tutuklatılmış, bu sırada belediye tarafından 10 göz evi yıktırılmıştır. Evinin neden yıktırıldığı bilinmese de sonradan belediyeden tazminat talebinde bulunmuş, ödenen parayı yeterli görmeyerek tazminatın arttırılması talebinde bulunmuştur (BOA. DH. MKT. 660/76).

Bekir Sıtkı Paşa bir süre de Sivas valiliğine vekâlet etmiş, Tokat Mutasarrıflığına da Tokat Redif livası kumandanı Rasim Paşa vekâlet etmiştir (BOA. DH. MKT. 655/47). Bekir Sıtkı Paşa'nın Tokat'ta bazı kişilerin hedefinde olmasının sebeplerinden birisi de Kırım Harbinden sonra başlayan Kafkas göçleridir. Söz konusu süreçte Tokat'a çok sayıda Kafkasyalı kimse yerleştirilmiştir. Biyografisinde belirtildiği üzere Paşa Çerkes asıllıydı ve Tokat Sancağına yerleştirilen Çerkeslere ayrımcılık yaptığı konusunda eleştirilmiştir.

Yine Sivas Valisinin yazısında, Bekir Sıtkı Paşa'nın kendisine Çerkes ümerası süsü verdiğini, Aziziye Çerkesleri arasında kız ve nikah hususunda ortaya çıkan karışıklığı fırsat bilip vilayetin almış olduğu tedbirleri neticesiz bırakmak için çalıştığını ve Çerkesler arasında bir karmaşa çıkararak kendisini önemli gösterip Vali olmak emelinde olduğunu,





İbrahim Aykun

Bekir Sıtkı Paşa'nın Çerkes bulunmayan bir yere tayin edilmesini de istemiştir (BOA. Y. PRK.UM. 46/28).

Bekir Sıtkı Paşa 24 Mart 1897 tarihinde Tokat Mutasarrıflığına atanmıştır. Tokat'ta bulunduğu süre içerisinde pek çok eserin yapılmasına ön ayak olmuştur. Bunlardan en önemlisi de Saat Kulesidir. Ancak bu süre içerisinde hem vali hem de merkez ve kazalardaki bazı görevlilerle ters düşmüş, onların hakkındaki ithamları üzerine İstanbul'dan bir komisyon kurulmuştur. Komisyon kendisini haklı gösterse de bu durumdan çok yıpranmış ve Malatya Mutasarrıfı Mehmed Şevki ile becayiş yapmıştır. 1 Eylül 1902 tarihinde Tokat Mutasarrıflığından ayrılmıştır (BOA. DH.SAİD.d. 10/490).

Sicill-i Ahval'deki kayıta "muşarun-ileyh Tokad Sancağında hoşnutsuzluk göstererek tahvili arzusunda bulunduğu işar-ı vilayetten anlaşılmış olduğundan" (BOA. DH.SAİD.d. 10/490) ibaresinden Tokat'taki bazı kimselerin hakkında ileri sürdüğü isnatlardan çok yıprandığı anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Tokat'ta meydana gelen 1897 Ermeni olaylarından sonra mutasarrıf olarak tayin edilen Bekir Sıtkı Paşa kendisine verilen vazifeyi layıkıyla yerine getirmek için çalışmıştır. Bugün Tokat'ta yaşayan herkesin önünden geçtiği, sesinin ulaşabildiği yere kadar herkese zamanını hatırlatan, Tokat'ın tanıtımında resim olarak herkesin hafızasında yer alan Saat kulesi onun eseridir. Ancak Tokat'a geldikten bir süre sonra Sivas Valisi ile aralarında bir sürtüşme başlamış, bunu vilayette görev yapan ve suiistimalleri bulunan kimselerle anlaşmazlıkları izlemiştir. Hakkında oldukça fazla ithamlar ileri sürülmüştür. Tokat'taki bu durumun daha da büyümemesi için İstanbul'dan bir tahkik heyeti gönderilmiş ve Bekir Sıtkı Paşa'nın suçsuzluğu ortaya çıkmıştır. Çerkes asıllı olması ve mutasarrıflığa yerleştirilen Çerkeslere karşı himayeci davranması dikkat çekmiştir. Bütün bunlar Bekir Sıtkı Paşa'nın daha fazla Tokat'ta kalmak arzusunu kırmış ve Malatya Mutasarrıfı ile becayiş yaparak Tokat'tan ayrılmıştır.

Resmi yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla hakkında oldukça fazla itham ve iddialar olmasına rağmen Müslim-Gayrimüslim Tokat halkının Bekir Sıtkı Paşa'yı desteklediği anlaşılmaktadır. Halkın desteğini kazanmasında yaptığı geniş çaplı imar faaliyetleri ile adil bir yönetim sergilemesinin etkili olduğu düşünülebilir. Diğer taraftan Bekir Sıtkı Paşa'yla ilgili şikâyetler ve yapılan tahkikat 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin taşradaki idarecilerinin uğraşmak zorunda kaldıkları sorunları da anlamak açısından örnek teşkil etmektedir.





KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A./MKT.MHM.):

BOA. A./MKT.MHM. 722/23.

BOA. A./MKT.MHM. 622/2.

Bab-ı Ali Evrak Odası Evrakı (BEO):

BOA. BEO. 1389/104135.

BOA. BEO. 1488/111567.

BOA. BEO. 1589/119167.

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH. MKT):

BOA. DH. MKT. 1329/2.

BOA. DH. MKT. 2362/104.

BOA. DH. MKT. 655/47.

BOA. DH. MKT. 660/76.

BOA. DH. MKT. 2437/46.

Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval İdaresi Umumiyesi (DH. SAİD.d):

BOA. DH. SAİD.d. 10/489.

BOA. DH. SAİD.d. 10/490.

Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD):

BOA. ŞD. 1807/9.

BOA. ŞD. 1807/9/131.

Yıldız Perakende Evrakı Umumi (Y. PRK.UM):

BOA. Y. PRK.UM. 46/28.

Telif ve Tetkik Eserler

Açıkel, Ali. 2012. "Tokat". ss. 223-226 içinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 41. Ankara: TDV Yayınları.





İbrahim Aykun

- Anadol, Filiz. 2004. "Kemâl Paşazâde Saîd Bey Terâcim-i Ahvâl-i Muâsırîn". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- Aykun, İbrahim. 2015. "Ermeni Olaylarında Tokat". ss. 369-410 içinde Ermeni Ayaklanmaları (1894-1909) Sempozyumu. Ankara: TTK Yayınları.
- Belge, Hadi. 2021. "Sultan II. Abdülhamid'in Saltanatının 25. Yılında Tokat ve Tokat Saat Kulesi". *History Studies*. 13(2): 449-470.
- Beşirli, Mehmet, "Tokat Bakır Kalhânesi'nin Yönetimi (1793-1853)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1): 229-258.
- Göde, Kemal. 1994. *Eratnalılar (1327-1381)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Hanılçe, Murat. 2022. "Batılı Seyyahların Gravürlerinin Gözünden XIX. Yüzyılda Bir Osmanlı Kenti: Tokat". ss. 309-351 içinde XVIII. Türk Tarih Kongresi. C. II. Ankara: TTK Yayınları.
- Kallek, Cengiz. 2010. "Şinik". ss.170 içinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 39. Ankara: TDV Yayınları.
- Mercan, Mehmet. 2002. "Tokat'ın Mutasarrıflık Oluşuna Dair Bir Belge", *Tokat Kültür Araştırma Dergisi*, 10(17): 5-13.
- Sevim, Ali. 1993. *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Şemseddin Sami. 1317. *Kamus-ı Türki*. Dersaadet: İkdâm Matbaası.
- Tekinsoy, Yunus Emre. 2020. "İngiliz Jeolog Warington Wilkinson Smyth'ın Gözünden 1842 Yazında Tokat", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6(4): 1518-1536.
- Turan, İsmail. 2022. *Ortaçağ'da Tokat (XII.-XIV. Yüzyıllar)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Turan, Osman. 1984. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- Uçarol, Rıfat. 2000. *Siyasi Tarih (1789-1999)*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. 1994. *Osmanlı Tarihi*. C. I. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. 1927. *Kitabeler (Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayet Kaza ve Nahiye Merkezlerinde)*. İstanbul: Maarif Vekaleti.

